

Uniwersytet Artystyczny
im. Magdaleny Abakanowicz
w Poznaniu

grafika
artystyczna

grafikaart.pl

POZnań*

Od:rzeczy | Wystawa końcoworoczna Grafiki Artystycznej UAP

Wernisaż: 24.06.2024 godz. 18:00

Czas trwania wystawy: 25.06.2024–2.07.2024 (godziny otwarcia galerii 12:00–18:00)

Miejsce: ul. 27 Grudnia 3A, Poznań

Kurator: Maciej Kurak

Koordinacja: Marta Chudy

Organizacja: Wydział Grafiki Artystycznej UAP

Współpraca: Biuro Promocji UAP, Dział Techniczny UAP, ZKZL

Grafika na plakacie: Maciej Kompf

Plakat: Marta Chudy

Od:rzeczy

Dominujący we współczesności nurt ideologiczny pozostaje pod silnym wpływem systemu organizacyjnego opartego na akumulacji kapitału. Struktura relacji społecznych, sposoby myślenia oraz wzorce działania są w znacznym stopniu determinowane przez podział sił wytwórczych i tym samym model organizacji pracy.

Znamienną cechą produkcji kapitalistycznej jest najemna forma pracy, w której jednostka ulega alienacji, natomiast „utożsamianie produktu pracy z towarem jest pewnym sposobem racjonalizacji”¹. Sam mechanizm wymiany towarowej w systemie kapitalistycznym determinuje kształt stosunków społecznych, wpływając zarazem na świadomość jednostek i formując typowe dla tego systemu wzorce postrzegania i zachowania. W ten sposób kapitalizm nie tylko porządkuje sferę ekonomiczną, lecz także kształtuje wzorce społeczne, estetykę codzienności i logikę funkcjonowania kultury — w tym także sztuki. To właśnie fetyszyzm towarowy oraz wszechobecna reifikacja stanowią kluczowe mechanizmy, które przenikają do sposobu myślenia jednostki i głęboko wpływają na proces kształtowania ludzkiej świadomości.

Sprowadzanie wszelkich procesów społecznych do kategorii rzeczowości wynika z fenomenalistycznej powierzchowności, pozwalającej skoncentrować się na wartościach i znaczeniach istotnych dla funkcjonowania globalnego systemu kapitalistycznego. W tym kontekście urzeczowienie, które dominuje w codziennym doświadczeniu jednostki, nie jest tożsame z uprzedmiotowieniem. Odwołując się do myśli węgierskiego filozofa Györgya Lukácsa, należy zauważyć, że „rzecz” stanowi formę przedmiotu podporządkowaną logice towarowej, zaś to, co fetyszystyczne, ma w tym ujęciu charakter reifikacyjny — to znaczy wyraża się w traktowaniu relacji społecznych jako relacji między rzeczami. Urzeczowienie, rozumiane jako forma przedmiotu, jawi się więc ostatecznie jako zjawisko historycznie uwarunkowane i przejściowe. „<Formy podmiotowości> oraz <formy myślowe> i ich ujmowania zmieniały się historycznie i jedynie dla kapitalizmu rzeczowa forma przedmiotowości stała się czymś charakterystycznym, bo uniwersalnym. Można było więc znaleźć rzeczową formę przedmiotowości, nie znosząc samej przedmiotowości, znieść reifikację — nie znosząc

¹ Bogusław Jasiński, *Estetyka realizmu György Lukácsa i jej przesłanki filozoficzne*, Książka i Wiedza, Warszawa 1984, s.22.

uprzedmiotowienia”². Niemniej urzeczowienie jawi się jako niezależna siła zewnętrzna wobec człowieka — przyjmowana niczym żywiołowa, obiektywna konieczność, której status zbliża się do rzekomo naturalnego porządku rzeczy. Ten pozór — charakterystyczny dla kapitalistycznej organizacji życia społecznego — wynika przede wszystkim z izolowania poszczególnych faktów i zjawisk od ich szerszego kontekstu, co uniemożliwia dostrzeżenie ich rzeczywistych powiązań i genezy. Taki sposób postrzegania opiera się na bezpośrednim oglądzie rzeczywistości, który rezygnuje z dialektycznej możliwości jej przekroczenia. Przewrotnie więc to właśnie myślenie abstrakcyjne — zamiast oddalać nas od przedmiotu poznania — umożliwia jego rzeczywiste uchwycenie i osadzenie w całościowych relacjach. Rzetelne poznanie społeczeństwa, oparte na immanencji, a nie na transcendentnych założeniach metafizycznych, pozwala przekroczyć przypadkowe związki refleksyjne ograniczone do powierzchownej warstwy rzeczywistości. Punktem wyjścia do przezwyciężenia reifikacji staje się zatem zakwestionowanie pozornej trwałości stosunków między rzeczami i przywrócenie im dynamiki poprzez myślenie dialektyczne. Potencjał zmiany ujawnia się nie wtedy, gdy analizuje się poszczególne fakty w oderwaniu, lecz gdy zostają one rozpatrzone w relacji do innych zjawisk — w ramach szerszego, relacyjnego ujęcia. Wychodząc od rzeczy traktowanej jako forma przedmiotowości, celem nie jest jej „rozedrganie” ani pozbawienie konkretności, lecz próba osadzenia jej w sieci przyczynowo-skutkowej — w procesualnym ujęciu, które umożliwia ujawnienie systemowych zależności prowadzących do jej konstytucji. Sztuka, traktowana jako działalność kulturotwórcza, pozwala ująć konkretne fakty nie jako izolowane zdarzenia, lecz jako momenty społecznej historii — elementy większej, dynamicznie kształtującej się całości. Niekonwencjonalne przedstawianie środowiska człowieka, jako sposób charakterystycznego działania w sztuce, ujawnia potencjał opozycyjny wobec teorii pozytywistycznych i naturalistycznych — przekraczając ich redukcjonistyczne ujęcia rzeczywistości. To właśnie dzięki tej zdolności sztuka jest w stanie rekonstruować pewną totalność, ujmując zjawiska w ich złożoności i wzajemnych powiązaniach. Tworzenie tym samym nie jest możliwością oderwaną od rzeczywistości społecznej; dzieła artystyczne oddziałują tym silniej, im mniej „<interpretowują> w świat badany przez siebie, lecz jedynie ze świata owego wydobywają na jaw jego najistotniejsze cechy”³. Chcąc utrzymać kulturotwórczą rolę sztuki, należy uwzględnić jej potencjał zarówno do ukazywania i komentowania rzeczywistości społecznej, jak i do jej abstrahowania — umożliwiającemu ujawnianie zależności konstytuujących się w relacjach wspólnotowych oraz w środowisku człowieka. W konsekwencji istotą działania artystycznego nie jest samo zestawianie nagromadzonych rzeczy w niespotykanych dotąd układach (czy wręcz estetycznych „dewiacjach”), lecz takie ich ukazanie, które pozwala odsłonić struktury oraz mechanizmy organizujące i podtrzymujące funkcjonowanie rzeczywistości — tej, która zazwyczaj ukrywa się pod pozorem naturalności narzuconej przez obowiązujący system.

Maciej Kurak

² Kazimierz Ślęczka, *Dialektyka rewolucji. W sporze o 'Geschichte und Klassenbewusstsein*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1978, s. 93

³ Sformułowanie zaczerpnięte od Bogusława Jasińskiego, który użył je odnosząc się do roli filozofii. Bogusław Jasiński, *Estetyka realizmu György Lukácsa i jej przesłanki filozoficzne*, Książka i Wiedza, Warszawa 1984, s.47.